

STRESZCZENIE

Tematem pracy doktorskiej jest *Tożsamość nauczyciela religii w świetle Dokumentów Kościoła w latach 1992-2022*. Inspirację dla tego tematu stała się praca naukowa ks. dr Roberta Szewczyka: *Tożsamość katechety w świetle Dokumentów Kościoła w latach 1965-1991*. Ks. Szewczyk opisał w swojej pracy tożsamość katechety, natomiast moja praca poszukuje tożsamości nauczyciela religii. Jest jednocześnie swego rodzaju kontynuacją pracy ks. Szewczyka, gdyż analizuje Dokumenty Kościoła w kolejnych trzydziestu latach, po okresie omawianym w pracy ks. Szewczyka.

Praca została podzielona na dwie części: biblijno – historyczną oraz empiryczno – badawczą. W części biblijno – historycznej są trzy rozdziały zatytułowane: *Pismo Święte źródłem w budowaniu tożsamości nauczyciela religii*; *Tożsamość nauczyciela religii w ujęciu historycznym*; *Tożsamość nauczyciela religii w dokumentach Kościoła po II Soborze Watykańskim*. W części empiryczno – badawczej są dwa rozdziały zatytułowane: *Nauczyciel religii – wykładowca czy świadek? Zawód czy powołanie? – analiza współczesnej literatury i wyników przeprowadzonych badań*; *Próba stworzenia nowych propozycji dla postaw nauczyciela religii – analiza wyników przeprowadzonych badań*.

Pierwszy rozdział to historyczne i chronologiczne spojrzenie na rolę nauczyciela religii. Aż do epoki oświecenia i wprowadzenia nauki religii do szkół publicznych nie rozróżniano pomiędzy katechetą a nauczycielem religii. Wiary uczył katecheta. Jednak analizując źródła historyczne mówiące o katechezie, można wysnuć ciekawe wnioski dla postawy nauczyciela religii. Nauczyciel religii pojawił się jako jedna ze specjalizacji katechety. Każdy katecheta może być nauczycielem religii, ale nie każdy nauczyciel religii jest katechetą w pełnym tego słowa znaczeniu, gdyż nauczanie religii w szkole również nie jest katechezą. Katecheza spełnia trzy funkcje: nauczanie, wychowanie, wtajemniczenie. Nauczanie religii w szkole spełnia tylko dwie pierwsze: nauczanie i wychowanie. Nie jest w stanie wtajemniczać ponieważ nie ma dostępu do sprawowania sakramentów i liturgii. Może jedynie podprowadzać ucznia do wtajemniczenia, ale nie wtajemnicza tak jak katecheza.

Podstawowym źródłem jest Pismo Święte. Autor skupił się na terminologii używanej w Biblii na określenie nauczyciela wiary. Etymologiczne znaczenie słów i kontekst ich używania pomagają w wyprowadzeniu ciekawych wniosków dla pracy nauczyciela religii. Autor zwrócił również uwagę na postawę Jezusa jako Nauczyciela, oraz charakterystykę Jego uczniów, a także na postać św. Pawła i metody jego nauczania służące odmiennym grupom uczniów.

Analiza kolejnych źródeł została podzielona pod względem epok historycznych: starożytności, średniowiecza, oświecenia, wieku XIX, XX i XXI.

W epoce starożytności autor zwrócił uwagę na dokument *Didache*, pokazujący katechezę czasów apostoelskich. Ciekawą była analiza listów św. Justyna, w których katecheza służy obronie wiary i doktryny. W złotym wieku katechumenatu wyróżnili się święci Augustyn, Ambroży, Jan Chryzostom i Cyryl Jerozolimski. Dzieło św. Augustyna *De catechizandis rudibus* jest szczególnie ważne, gdyż opisuje pracę i metody nauczania katechety, oraz przedstawia wzory dwóch katechez – dzisiaj nazwalibyśmy to konspektami lekcji religii i pierwszym podręcznikiem metodycznym w historii nauczania religii.

Epoka średniowiecza z racji na długość trwania, wniosła wiele nowych wątków dla posługi katechety. Zwrócono uwagę na posługę katechety jako misjonarza. Ważnym było odkrycie roli rodziny w przekazywaniu wiary oraz katechezy rodzinnej. Rozwinęła się katecheza dla osób dorosłych, w której katechetą był przede wszystkim kapłan. IV Sobór Laterański podejmuje bardziej systematyczne rozważania nad katechezą i proponuje usystematyzowanie nauczania. Pojawiają się pierwsze podręczniki do nauczania religii, podręczniki dla kleru i szkoły nauki chrześcijańskiej.

V Sobór Laterański mówi wprost o nauczycielu religii odróżniając go od katechety. Następnie autor zbadał Sobór Trydencki i dzieło kontrreformacji będącymi odpowiedzią na reformację Lutra. Sobór Trydencki był ogromnym przełomem w życiu Kościoła, ustawiając podstawy życia tej wspólnoty na następne 400 lat. Wielkie zmiany dokonały się w katechezie i nauczaniu religii. Na pierwszy plan podniesiono nauczanie doktryny przy pomocy katechizmów. Nauka stała się uczeniem na pamięć definicji katechizmu. Katecheta miał za zadanie uczyć apologii, czyli umiejętności obrony wiary rzymsko-katolickiej przed reformacją.

Oświecenie to zupełnie nowa epoka, także w katechezie. Komisja Edukacji Narodowej, pojawienie się szkół publicznych, dostępnych dla wszystkich stało się wyzwaniem dla katechezy. Miała ona swoje miejsce do tej pory przy parafii i w szkołach zakonnych. Teraz należało znaleźć dla niej miejsce w szkole publicznej. Powstał katechizm historyczny, nawiązujący nie tylko do doktryny, ale także do opowieści biblijnych i historii Narodu Wybranego. W swoich zamierzeniach wyprzedził on swoją epokę. Ta idea powróci dopiero podczas II Soboru Watykańskiego. W nauczaniu religii pojawia się metoda sulpicjańska, jako metoda pracy z Biblią. To w epoce oświecenia następuje rozróżnienie pomiędzy nauczycielem religii uczącym w szkole a katechetą przy parafii. Niestety przeniesienie religii do szkół spowodowało spadek znaczenia katechezy parafialnej lub jej zanik. Powstają modele pracy nauczyciela religii w szkole. Swoją myśl przedstawili św. Jana de La Salle, oraz J.I. Felbiger i B. Strauch.

Wiek XIX to nowe spojrzenie na nauczanie religii w szkole. Rozwija się pedagogika. Powstają nowe modele nauczyciela religii: nauczyciel religii jako pedagog; nauczyciel religii snujący opowieść biblijną; nauczyciel religii jako herold.

Analizując wiek XX autor zwrócił uwagę na Dokumenty Kościoła napisane od początku XX wieku do II Soboru Watykańskiego.

Rozdział trzeci nosi tytuł *Tożsamość nauczyciela religii w dokumentach Kościoła po II Soborze Watykańskim*. Podsumowano wyniki pracy doktoranckiej ks. Szewczyka, w której opisał dokumenty Kościoła w latach 1965-1991. Następnie przeanalizowano dokumenty papieskie Jana Pawła II lat 1978-2000. Analizując wiek XXI autor poszukiwał wskazówek dla pracy nauczyciela religii w dokumentach papieskich Jana Pawła II, lat 2001-2005, Benedykta XVI i Franciszka do 2022r. Autor dokonał analizy Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji, Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce oraz Dyrektorium o Katechizacji.

W czwartym rozdziale autor próbował odpowiedzieć na pytanie: Nauczyciel religii – wykładowca czy świadek? Zawód czy powołanie? W tym celu przeprowadził badania wśród nauczycieli religii diecezji łowickiej. Stworzył ankietę, a w badaniach pomógł Instytut Statystyk Kościoła Katolickiego. Badania pozwoliły omówić trudności w przekazywaniu

wiary uczniom; trudności w komunikacji między nauczycielem religii i uczniami; tożsamość nauczyciela religii; rolę indywidualnych talentów nauczyciela religii podczas zajęć szkolnych; zaangażowanie nauczyciela religii w życie szkoły.

Rozdział piąty stał się próbą stworzenia nowych propozycji dla postaw nauczyciela religii. Omówiono metody aktywizujące prowadzące do wtajemniczenia chrześcijańskiego. Pokazano lekcję religii wpisującą się w działanie katechetyczne Kościoła. Zwrócono uwagę na przekazywanie prawd wiary połączone z praktyką życia duchowego na lekcjach religii; postawy nauczyciela religii wobec dyrekcji, grona pedagogicznego i pracowników szkoły; postawy nauczyciela religii we współpracy z parafią i innymi nauczycielami religii.